

А. Гофроном). Це означає залучення індивіда в культурну діяльність, що сприяє перетворенню знань про культуру в етично-естетичні переконання, в норми і принципи духовного життя, в уміння та навички креативної діяльності.

Висновки. Якість людської особистості стає головною і вищою метою в системі національних інтересів багатьох країн, тому завданням людства початку третього тисячоліття є якісне перетворення самої людини через розвиток освіти і культури, розкриття її творчих здібностей.

У роботі простежено зв'язок освіти та культури й визначено, що освіта як навчання, виховання, формування є основною культурною формою людського існування. Підкреслюється, що посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складових освіти є визначними тенденціями розвитку освітньої системи більшості країн світу, що зафіксовано у багатьох останніх документах стосовно освіти. Зазначено, що є недоліки у культурологічній підготовці студентів, які вимагають осмислення та ретельного аналізу для їхнього усунення. Одним із шляхів вирішення проблеми формування фахівця з розвинутою загальнокультурною компетентністю є створення культуровідповідного середовища у ВНЗ.

Література

1. Краевский В.В. Содержание образования: вперед к прошлому / В.В. Краевский. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 36 с.
2. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С.И. Гессен. – М. : Школа-Пресс, 1995. – 447 с.
3. Культура народа и культура личности. Шесть лекций П. Наторпа, проф. Марбургского Университета. – СПб. : Изд. О. Богдановой, 1912. – 204 с.
4. Данилюк А.Я. Теоретико-методологические основы проектирования интегральных гуманитарных образовательных пространств : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / А.Я. Данилюк. – Ростов н/Д, 2001. – 36 с.
5. Слободчиков В.И. Психология человека: Введение в психологию субъективности / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. – М. : Школ-Пресс, 1995. – 384 с.
6. Крылова Н.Б. Культурология образования / Н.Б. Крылова. – М. : Народное образование, 2000. – 272 с.
7. Ярошевский Т.М. Размышления о практике / Т.М. Ярошевский. – М. : Прогресс, 1976. – 309 с.
8. Юрков А.М. Принципы образования университетского типа / А.М. Юрков // Университеты как центры образования, науки и культуры в регионе / [ред. кол. : А.Н. Тихонов, В.А. Садовничий и др]. – М., 1995.

СЕВЕРІНА Т.М.

ЦІННОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СУЧАСНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сучасна педагогічна теорія та практика має на меті підготовку кожного студента до цілеспрямованого особистісного саморозвитку протягом усього життя, що забезпечить високу якість його професійної діяльності, а також реалізацію гуманістичних цілей педагогіки. Така освітня мета зумовлена соціальним замовленням на підготовку професіоналів, здатних самостійно й активно діяти, приймати рішення, швидко адаптуватися до мінливих умов життя. З

огляду на це, фахова підготовка у вищому педагогічному навчальному закладі має спрямовуватись не лише на набуття студентами теоретичних знань з основ наук відповідної спеціальності та вироблення практичних умінь і навичок, але й на виховання творчої особистості зі сформованою системою ціннісних орієнтацій. Таке важливе завдання вимагає перегляду навчальних програм та планів, перебудову підручників та посібників з фахових дисциплін. Адже цінності професійної підготовки мають збігатися з цінностями професійної діяльності.

Спроби вирішення існуючої проблеми були зроблені сучасними вченими. Так, сутність підручника, його структура та функціональне забезпечення відображені в дослідженнях В. Бейлінсона, П. Безпалько, Д. Зуєва, А. Сиротинка; проблемі розвивального навчання у педагогічній літературі присвячено праці В. Давидова, Л. Занкова, І. Якиманської; питання процесуальності навчальної книги, її розвивальної спрямованості розглядаються у працях Д. Богоявленського, О. Дмитрієва, М. Кабанової-Меллер, А. Фурман; психологічні вимоги до підручника викладено Н. Менчинською.

Разом з тим при всій варіативності й багатогранності висвітлення вченими проблеми відповідності змісту програм, планів та навчальної літератури з педагогічних дисциплін сучасним завданням професійної підготовки майбутніх учителів потребує подальшого дослідження.

Мета статті – проаналізувати зміст сучасних програм, а також підручників і посібників з фахових дисциплін вищих педагогічних навчальних закладів з позиції реалізації аксіологічного підходу.

Розв'язання проблеми підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів потребує внесення суттєвих змін до змісту чинних навчальних планів та програм. Їх аналіз свідчить, що вони здебільшого орієнтовані на виклад наукових основ навчальних предметів (педагогіки, основ педагогічної майстерності, історії педагогіки, методики викладання тощо) відповідно до обраного фаху та не сприяють формуванню системи ціннісних орієнтацій студентів. Так, навчальні предмети вивчаються студентами не як компоненти їх майбутньої професійної діяльності, а як компоненти сфери наукового пізнання; головним результатом роботи студентів стає їх успішність, а не оволодіння важливими інтегральними якостями [10, с. 83–84]. Збільшення обсягу наукової інформації призводить до перевантаження навчального процесу, а внаслідок цього – до екстенсивного способу вивчення спеціальних дисциплін, який перешкоджає творчому осмисленню набутих знань і вмінь для майбутньої педагогічної діяльності.

Так, аналіз програм з фахових методик свідчить про те, що тематика лекційних, практичних та самостійних занять не передбачає формування у студентів умінь та навичок самоаналізу, міцних і глибоких знань з предмета, комунікативних умінь, практичних навичок, а основне – цінності освіченості особистості. Отже, у ході вивчення цієї дисципліни аксіологічний підхід не реалізується.

Так, завдання програми з дидактики, на нашу думку, мали б відображати проблеми формування ціннісного ставлення до знань та навчання як основи професіоналізму майбутнього вчителя, адже за такого підходу студенти зможуть самостійно поповнювати свої знання з предметів, а відтак, підвищувати рівень професіоналізму.

У програмі “Основи педагогічної майстерності” проблемі технології проектування професійної самоосвіти та саморозвитку, формуванню цінності самовдосконалення студента відведено лише шість годин, а питання педагогічної майстерності розглядаються лише на лекційних заняттях.

Недостатньо уваги приділяється виробленню практичних умінь і навичок з особистісного самовдосконалення майбутніх учителів під час вивчення курсу “Теорія виховання та методика виховної роботи”. Студенти не мають змоги повною мірою оволодіти методикою формування ціннісних орієнтацій учнів.

Отже, у навчальних програмах та планах для вивчення проблеми формування ціннісних основ особистості виділено невелику кількість годин, а питання особистісного самовдосконалення розглядається епізодично.

Аналіз змісту підручників та посібників з педагогічних дисциплін, що використовуються студентами у вищих педагогічних навчальних закладах, свідчить про те, що лише незначна кількість з них орієнтована розкриття ціннісних основ педагогічної діяльності та сприяє виробленню практичних умінь і навичок особистісного самовдосконалення. Так, у посібнику з педагогіки [8] викладено зміст загальних основ педагогіки, дидактики, теорії виховання і школознавства. Проблему самовдосконалення особистості майбутнього педагога висвітлено досить стисло, що, на наш погляд, не сприяє формуванню у студента мотивації на розвиток особистісних якостей, які забезпечують вироблення адекватного ставлення до себе та прагнення до вдосконалення себе як особистості.

Проте в іншому посібнику з педагогіки [6] розкриваються такі важливі для формування системи цінностей студента питання, як аксіологічний підхід до вивчення педагогічних явищ, педагогічні цінності, механізми становлення особистості, формування її культури, закономірності та принципи гуманістичного виховання, самовиховання учнів. Призначення проблемного компонента кожної теми – стимулювання саморозвитку та самовдосконалення студентів. На нашу думку, зміст підручника спрямований на забезпечення особистісного та професійного розвитку студента, формування необхідних для його майбутньої професійної діяльності особистісних рис та цінностей.

Проблеми розвитку особистості, їх значення для виховання, взаємозв'язок зовнішніх та внутрішніх умов, рушійні сили розвитку особистості розглядаються у посібнику Н. Волкової [3]. У розділі “Теорія виховання” досить детально подаються методи самовиховання, описується ієрархічна система потреб (за А. Маслоу), однією з яких є потреба людини у самовдосконаленні, аналізуються поняття самоставлення, самоповаги, самооцінки, саморегуляції, розкриваються педагогічні умови використання методів виховання. Окремий розділ присвячено проблемі педагогічної комунікації, педагогічним конфліктам та способам їх вирішення. Крім того, автор аналізує основні риси та функції сучасного педагога, складові його педагогічної майстерності. Значну увагу надано характеристиці новітніх педагогічних технологій з урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільства. На наш погляд, зміст посібника спрямований на формування ціннісних основ особистості майбутніх педагогів, що має вплинути на формування потреби в особистісному зростанні.

У посібнику З Курлянд [7] особлива увага надається формуванню готовності студента до педагогічної діяльності, зокрема інноваційної, сутності професійної усталеності, педагогічної техніки, педагогічного менеджменту та самоменеджменту, створення оптимальних умов до формування гуманістичних відносин у навчально-виховному процесі. Один із розділів присвячено проблемі становлення позитивної професійної “Я-концепції” майбутнього вчителя, пропонується тренінг з її розвитку. Розглядається питання виховної роботи зі студентами на засадах загальнолюдських та національних цінностей.

Практичною спрямованістю відрізняється навчально-методичний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів, автор – П. Щербань [12], у якому у вигляді структурно-тематичних схем розкрито курси: “Педагогіка”, “Основи педагогічної майстерності”, “Педагогічна культура”, “Управління навчально-виховним процесом”. У розділі “Теорія виховання” подається кодекс цінностей сучасного українського виховання (за О. Вишневським). Складовими педагогічної культури вчителя автор називає прагнення, а її вершиною – постійну спрямованість на педагогічне, методичне, моральне та духовне самовдосконалення. У параграфі “Самовдосконалення особистості та критерії вихованості” викладено систему самовиховання особистості (за С.Г. Карпенчук), схему блоків знань про якість гуманної людини (за В.О. Киричуком). Автор пропонує поради учням щодо самовдосконалення, визначає критерії вихованості особистості, розглядає структуру та головні напрями професійно-педагогічного самовдосконалення вчителя (самоосвіта, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду, науково-методична робота), схему роботи із самовдосконалення за методом П. Франкліна. Крім того, у посібнику вміщено творчі та практичні завдання, методичні рекомендації, вправи, запитання, тести, анкети, що має на меті допомогти студентам систематизувати свої знання з кожної теми та головне – знайти їм практичне застосування.

Значний виховний потенціал з позиції формування цінностей та системи ціннісних орієнтацій закладено у змісті посібника С. Максимюк [5]. Автор аналізує стан сучасної освіти в Україні, розкриває сутність процесу виховання, його напрямів, досить широко висвітлює актуальну проблему національного виховання (цінності; українські виховні ідеали і традиції родинного, лицарського і козацького виховання; природні та культурно-історичні чинники формування української душі, характеру та світогляду; шляхи формування цілісної особистості громадянина України; реалізація Концепції національного виховання тощо). Окремий розділ присвячено питанню духовно-гуманістичної спрямованості виховання та її реалізації в сучасній школі. У цьому контексті висвітлюється проблема гуманності педагогіки як тенденція її розвитку. Особистість учителя розглядається в контексті творчості, подається професіограма педагога, а також поради студенту-практиканту та молодому вчителю. Крім того, під час вивчення історії педагогіки автор дає змогу студентові порівняти традиції та нові цінності в системі освіти України та США, Канади, Великобританії та інших зарубіжних країн.

Теоретичні засади раннього шкільного навчання іноземних мов, а також основні цілі, зміст, принципи, методи і засоби навчання викладено в посібнику С. Роман [9]. Розглядаються питання планування та аналізу уроку іноземної мови

в початковій школі, з'ясовується значення аналізу уроку для вдосконалення методичної компетенції учителя, запропоновано систему вправління у плануванні та аналізі уроків. На нашу думку, цей розділ допоможе майбутньому вчителю пізнати та оцінити свої професійні позитивні сторони та недоліки, а також сприятиме формуванню потреби в особистісному та професійному самовдосконаленні.

Посібник з методики викладання іноземної мови в початковій школі О. Бігич [1] містить навчально-методичні розробки модулів з формування у майбутніх учителів методичної компетенції навчання молодших школярів аспектів та видів мовленнєвої діяльності, фрагменти різних типів уроків, зразки тез лекцій та список рекомендованої літератури до кожного розділу.

У навчальному посібнику з теорії та методики виховання С. Карпенчук [4] висвітлено сутність національного виховання як цілісної системи, розкрито роль методів пізнання, самопізнання та саморегуляції особистості на основі акмеологічного підходу щодо побудови сучасного навчального закладу, який передбачає навчання учнів умінню аналізувати та змінювати самих себе, удосконалюючись, та дає змогу самореалізувати творчий потенціал. У посібнику подано модель процесу формування особистості, структурними компонентами якої є когнітивна, афективна та регулятивна складові. Автор наголошує на важливості формування вчителем емоційно-особистісного ставлення учнів до явищ навколишньої дійсності, що передбачає вироблення, засвоєння та поширення ціннісних орієнтацій чи їх комплексу на діяльність. Крім того, розглянуто педагогічні умови ефективного здійснення виховного впливу на особистість, представлено технологію проектування інтелектуального, морального виховання, формування вольових якостей і фізичного загартування особистості. Цілий розділ присвячено процесу самовиховання, детально описано його основні етапи, запропоновано конкретні поради педагогу, вправи з аутогенного тренування, а також зразки спілкування з проблеми самовдосконалення старшокласників, приклади народної мудрості, вислови відомих людей про моральну досконалість. У додатках подається словник позитивних та негативних якостей людини, азбука моральних заповідей, закони дружби, правила виховання мужності. Автор систематизувала моральні поняття, звички, якості, форми і методи виховного впливу школярів різного віку, запропонувала діагностичні картки відчуттів та емоцій учнів, методику вивчення (самовивчення) темпераменту.

Напрями виховання, сутність, методи, прийоми та способи самовиховання подаються у навчальному посібнику для студентів педагогічних спеціальностей В. Ягупова [13]. Проблему формування цінностей автор розглядає лише в контексті морального виховання, що для реалізації мети з виховання всебічно розвинutoї особистості, на наш погляд, є недостатнім.

У посібнику М. Фіцули [11] більш детально висвітлюються напрями виховання, подається класифікація цінностей (абсолютні, національні, громадянські та сімейні). Автор аналізує актуальну проблему виховання несприйнятливості до наркогенних речовин. Крім того, у посібнику подані важливі питання самовиховання, розкривається сутність цього процесу, його умови, прийоми та етапи, що має забезпечити формування потреби студентів в особистісному самовдосконаленні.

Інноваційна блочна структура змісту підручника з дидактики В. Бондар [2], евристична форма подачі матеріалу, включення авторської моделі загальних методів навчання дає змогу студентам сприймати дидактику не лише як суто теоретичну, але й як теоретико-прикладну, яка виконує роль філософії педагогічної освіти, що в сукупності сприяє кращому засвоєнню інформації.

Узагальнюючи результати аналізу навчально-методичної літератури для вищих педагогічних навчальних закладів, можемо констатувати, що позитивним є те, що у всіх навчальних посібниках більшою чи меншою мірою розглядається питання розвитку та становлення особистості. Але проблемам самовиховання майбутнього вчителя, формуванню ціннісних орієнтацій, утворенню позитивної Я-концепції приділяється, на нашу думку, недостатньо уваги. За такого підходу у студентів не формується ціннісне ставлення до навчання та розвитку себе як особистості, а отже, і не з'являється потреба у самовдосконаленні.

Висновки. У результаті аналізу сучасного стану теорії та практики навчально-виховного процесу, а також навчальних програм, підручників та посібників для підготовки майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах нами виявлено, що зміст навчальних програм, підручників та посібників не повною мірою відповідає соціальному замовленню на підготовку майбутніх педагогів із сформованою стійкою системою ціннісних орієнтацій та ціннісним ставленням до особистісного самовдосконалення.

Також нами визначено такі суперечності: між соціальним замовленням вищого навчального закладу на підготовку педагога, як носія культури і загальнолюдських цінностей, та недостатньою реалізацією виховного потенціалу навчальних предметів з формування полікультурної компетенції; між потребами суспільства у вчителів, що володіють необхідними особистісними та професійно значущими педагогічними якостями, та слабкою розробкою теоретичних і технологічних засад їх формування; між ціннісними орієнтирами сучасного навчально-виховного процесу та особистісною системою цінностей майбутнього педагога; між динамікою змісту, мети, завдань та вимог до педагога та внутрішньою готовністю майбутнього вчителя до їх здійснення; між потребою загальноосвітньої школи у творчому вчителіві, готовому та здатному до постійного самовдосконалення, та невідповідністю змісту, методів і форм навчально-виховної діяльності для оволодіння вміннями здійснювати самоосвіту та самовдосконалення; між необхідністю формування у майбутніх педагогів ціннісного ставлення до самовдосконалення та перевагою у практиці вищого навчального закладу установки на оволодіння насамперед знаннями з усіх предметів.

Таким чином, виявлення цих суперечностей актуалізує необхідність внесення суттєвих змін у систему підготовки майбутніх учителів, а саме вдосконалення змісту, форм і методів навчання та виховання з урахуванням аксіологічного підходу. Подальшого вивчення потребують проблеми створення педагогічних умов формування ціннісних основ особистісного самовдосконалення майбутніх педагогів.

Література

1. Бігич О.Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи : навчальний посібник / О.Б. Бігич. – К. : Ленвіт, 2006. – 200 с.
2. Бондар В.І. Дидактика : підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / В.І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.

3. Волкова Н.П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Академія, 2003. – 576 с. – (Альма-матер).
4. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навчальний посібник / С.Г. Карпенчук. – [2-ге вид., доп. і перероб]. – К. : Вища шк., 2005. – 343 с.
5. Максимюк С.П. Педагогіка : навчальний посібник / С.П. Максимюк. – К.: Кондор, 2005. – 667 с.
6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н.Є. Максимюк. – [3-ге вид., доп.]. – К., 2001. – 608 с.
7. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін. ; [за ред. З.Н. Курлянд]. – [3-ге вид., перероб. і доп]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
8. Педагогіка : навчальний посібник / [В.М. Галузьяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов та ін.]. – Вінниця : Віноблдрукарня, 2001. – 260 с.
9. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі : навчальний посібник / С.В. Роман. – К.: Ленвіт, 2005. – 208 с.
10. Семиченко В.А. Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу / В.А. Семиченко, О.М. Галус, Л.В. Зданевич ; [за заг. ред. В.А. Семиченка]. – Хмельницький : ХГПІ, 2001. – С. 83–84.
11. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. Освіти / М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2001. – 528 с.
12. Щербань П.М. Прикладна педагогіка : навчально-методичний посібник / П.М. Щербань. – К. : Вища школа, 2002. – 215 с.
13. Ягупов В.В. Педагогіка : навчальний посібник / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

СІНОПАЛЬНИКОВА Н.М.

ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ І МЕТОДИЧНИХ ЗНАТЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ефективність підготовки майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтегрованих форм організації навчання залежить від певних педагогічних умов.

Однією з умов такої підготовки є інтеграція психолого-педагогічних та методичних знань.

Мета статті – визначити шляхи інтеграції психолого-педагогічних і методичних знань.

Інтегративний підхід до загальнопрофесійної підготовки спеціаліста в сучасних умовах є ключовим засобом підвищення якості професійної освіти. Аналіз наукових джерел засвідчує складність і багатоаспектність феномену інтеграції. Проведений аналіз наукових джерел дає підстави розуміти під інтеграцією явище, процес руху, розвиток до більш цілісного стану. Цей цілісний стан характеризується не тільки великим ступенем взаємопов'язаності всіх елементів, але, перш за все, змінами властивостей усіх елементів. Основний смисл інтеграції полягає в отриманні нового пізнавального результату, що має перевагу за своєю евристичною значущістю пізнавальної цінності всіх інтегрованих компонентів.

Ю.С. Тюнників [7] виділяє такі ознаки інтеграції:

1) інтеграція будується як взаємодія різнорідних, раніше роз'єднаних елементів. Тільки наявність різнорідних елементів робить можливим зародження кількісно нових станів;